

GEÇMİŐİ SUSTURMAK

TARİHİN ÜRETİLMESİ VE İKTİDAR

MICHEL-ROLPH TROUILLOT

MICHEL-ROLPH TROUILLOT 1949 yılında doğdu. 1985 yılında Johns Hopkins Üniversitesinde doktorasını tamamlayan Haitili antropolog, Duke, Johns Hopkins ve Chicago Üniversitelerinde dersler verdi.

Trouillot, Amerika Birleşik Devletlerinde Haiti tarihi üzerine çalışan en yetkin akademisyenlerden biriydi.

5 Temmuz 2012'de öldü.

i t h a k i

Michel-Rolph Trouillot

Geçmiři Susturmak

Tarihin Üretilmesi ve İktidar

Çeviren

Sezai Ozan Zeybek

i t h a k i

Geçmiři Susturmak

Michel-Rolph Trouillot

Özgün Adı: Silencing The Past

İthaki Yayınları - 999

Yayına Hazırlayan: *Sełçuk Aylar*

Redaksiyon: *Hilal Alkan*

Düzeltili: *Tuğçe Aysu*

Kapak Tasarımı: *Şükrü Karakoç*

Sayfa Düzeni ve Baskıya Hazırlık: *Şükrü Karakoç*

1. Baskı, Nisan 2015, İstanbul

ISBN: 978-605-375-445-9

Sertifika No: 11407

© Türkçe Çeviri: **Sezai Ozan Zeybek**, 2012

© Michel-Rolph Trouillot, 1995

© İthaki, 2015

Bu eserin tüm hakları Akcalı Telif Hakları Ajansı aracılığıyla satın alınmıştır.
Yayıncının yazılı izni olmaksızın alıntı yapılamaz.

i t h a k i

İthaki™ Penguin Kitap-Kaset Bas. Yay. Paz. Tic. Ltd. Şti.'nin kuruluşudur.
Bahariye Cad. Dr. İhsan Ünlüer Sok. Ersoy Apt. A Blok No: 16/15 Kadıköy - İstanbul
Tel: (0216) 348 36 97 Faks: (0216) 449 98 34
editor@ithaki.com.tr – www.ithaki.com.tr – www.ilknokta.com

Kapak, İç Baskı: Kitap Matbaacılık,
Davutpaşa Cad. No: 123 Topkapı-İstanbul, Tel: 0212 482 99 10
Sertifika No: 29652

TAKDİM

Adaletin tecelli etmediği durumlarda (ki etmeyebilir) ve çaresiz kalındığında, hesap ya öteki dünyaya kesilir ya da tarihin bir gün bu yapılan yanlış düzeltereğine inanılır. Tarih hesap soracak, dendir. Gelecekte olayın başka bir şekilde değerlendirileceğine inanılır. “Hakikat” er ya da geç ortaya çıkacaktır. Gerçekten de tarihî olaylar sürekli olarak yeniden ele alınır; geçmiş, bambaşka bir hüviyete kavuşabilir. Bugün Türkiye’de yaygın hâl gelen resmî tarihi bozma girişimleri bu minvalde düşünülebilir. Kahraman bilinenler katliamcı, bir dönemin vatan hainleri ise fikir öncüsü hâline gelebilir. Zaten her zaman dolaşımında, siyasî perspektife göre değişen alternatif tarih anlatıları bulunur.

Ancak burada geçen tarih kavramı, bir varsayıma dayanır. Buna göre tarih, olup biten ne varsa kaydetmekte, gelecek nesillerin olayları başka türlü değerlendirmesi için malzeme biriktirmektedir. *Tarihe geçmek* ve *tarihe karışmak* deyimleri de keza aynı varsayımdan gelir. Örneğin *tarihe karışmak*, tam anlamıyla bir yok oluşu değil, bir yığın arasında kaybolmayı imler. Sesler, olaylar bir yerlerde muhafaza edilir. Bu cümlelerde tarih, aranan ne varsa bulunabilecek dev bir depoya benzetilmiş olur.

Bu kitap bize, geçmişin bir depo metaforuyla anlaşılamayacağını, yapılan haksızlıkların ise ileride birgün tarih tarafından telafi edilemeyebileceğini anlatıyor. Tarih elbette ki bir hesaplaşma sahnesi, ama hakikat er ya da geç açığa çıkmıyor; çıkamayabiliyor. Kimi insanlar, kimi gerçekler, kimi olaylar maddî olarak kayboluyor; hiç olmamışlar gibi hayat devam ediyor. Bu kitapta anlatılan Albay Sans Souci gibi, Afrika’dan Karayipler’e getirilmiş milyonlarca köle gibi, bazı yaşamlar (ve bazı ölümler) kayıt altına dahi alınmıyor. Arşivler daha oluşmadan evvel, neyin arşive girip girmeyeceğini belirleyen, girdikten sonra da buna devamlı müda-

hale eden bir iktidar ağı var. Tarih suskunluklarla dolu. Trouillot bize, tarihin oluşturulması sürecinde suskunlukların nasıl ortaya çıktığını gösteriyor.

Bu noktada, iktidarlar tarihi işlerine geldiği gibi yazar, istemedikleri yerleri hikâyeden çıkarır, diyebiliriz. Ancak böyle söylemek de fazlasıyla genel olur, analitik gücü zayıf kalır. Trouillot bu genel respitten mesafe almak adına, bir yandan tarihyazımındaki pozitivist eğilimlere (geçmiş olmuş bitmiştir, tarihinin görevi arşive girip doğruya ulaşmaktır) bir yandan da postmodern eğilimlere (tarih, baştan aşağı iktidarlar tarafından oluşturulmuş anlatılardan biridir) itiraz eder.

Trouillot'un pozitivist eğilimlere getirdiği eleştirinin arkasında depo metaforunun "arşiv" modeli vardır. *Kaynakların bir eleme sürecinden sonra ortaya çıktığı kimimiz için hayli bilindik olsa da aslında hatırlamak istemediğimiz kadar yakın bir zamanda kabul görmüştür*, der Trouillot. Yani, kayıtlar kendi başlarına arşive girmezler. Peki bu eleme işini kim yapar, iktidarlar mı? Tam olarak değil. Bir kere tarih tek seferde üretilmez. Sürekli olarak tashihten geçer. O anlamda tarih, olup bitmiş bir olayın tek seferde derlenmiş belgelerinin toplamı değildir. Geçmişin birebir yansıması da değildir. Geçmişte önemli addedilen bazı olaylar (iktidarlar tarafından yazılmış da olsa) sonradan ağırlığını kaybeder. Hiç önemli bulunmayan bazı olaylar ise çok sonra, belli bir toplumun ona önem atfetmesiyle yeniden hayat bulur. Bu elinizdeki kitapta anlatılan Kristof Kolomb'un hikâyesi gibi. Geçmişle bugün arasına binlerce farklı ses girer. O hâlde tarih, belli bir iktidarın kendi bakış açısına göre yazıp bitirmiş olduğu bir hikâye değildir. (Eğer öyle olsa geçmişle uğraşmaya, alternatif tarihler yazmaya gerek olmazdı zaten). Dolayısıyla eleme işini yapan iktidardan tek bir failmiş gibi bahsetmek yanıltıcı olacaktır.

Bu durum sadece derleme sürecinde değil, tarihin yazılması sürecinde de geçerlidir. Tarihyazımı, olayın üstünden belli bir süre geçtikten sonra birinin arşivlere girmesiyle başlamaz. Tarihçi daha arşivlere girmeden (hatta belki olay yerine intikal etmeden) evvel, birçok insan hikâyeyi anlatmaya başlamıştır zaten. Anlatmaya da devam ederler. Olayın şahitleri, yazarlar, aktivistler, gazeteciler, siyemacılar, politikacılar, ilgili vatandaşlar ve "iktidar" başlığı altın-

da toplanması güç birçok insan, tarihin üretilme sürecine katılır. Fakat bilindik tarih teorileri Trouillot'un tabiriyle, "akademinin dışındaki bu iç içe geçmiş mecraların, tarihin üretilmesinde ne kadar mühim, kapsamlı ve karmaşık bir rolü olduğunu büyük ölçüde göz ardı etmektedir." Özetle, eldeki belgelerin yeniden ve yeniden okunması ile hakikate er ya da geç ulaşılacağı, bunu da tarihinin yapacağı inancı her durumda geçerli değildir.

Trouillot'un postmodernist ve toplumsal inşacı yaklaşımlara itirazı ise daha kapsamlıdır ve bizi iktidarın nasıl ele alındığı ile ilgili bir tartışmaya götürür. Toplumsal inşacı ve postmodernist yaklaşımlar, tarihin iktidara ahlâki meşruiyet sağlayan bir anlatıdan ibaret olduğunu; kurulan anlamın, yaşanmış olaydan görece bağımsız olarak iktidar tarafından şekillendiğini ileri sürer. Ancak Trouillot'a göre aradaki bağlantı yukarıdaki formülün sunduğundan daha karışıktır. Bu teorilerin hiçbiri, neden bu kadar çok sayıda ve çeşitte hikâyenin dolaşımında olduğunu açıklayamaz. Şöyle der Trouillot: "Eğer tarih sadece kazananlar tarafından anlatılan bir hikâyeyse, neden bütün kazananlar aynı hikâyeyi anlatmaz? ... Eğer anlam, dışarıdaki gerçeklikten tamamen kopmuşsa, eğer ortada idrak etmeye dair bir hedef yoksa, kanıtlanabilecek veya çürütülebilecek hiçbir şey kalmamışsa, o zaman hikâyenin amacı nedir? [Bir toplumsal inşacı olan] Hayden White, bu soruya şöyle cevap verir: Ahlâki otorite tesis etmek. Peki o zaman neden oturup Nazi Soykırımı'ndan, plantasyonlarda çalıştırılan kölelerden, Pol Pot'tan, Fransız Devrimi'nden bahsediyoruz ki? Kırmızı Başlıklı Kız'ı anlatmak yetmez mi?"

Kitap boyunca farklı hikâyelerin izi takip edilirken aynı zamanda tarihe sinmiş iktidarın, bu yukarıda bahsi geçen iki pozisyonundan çok daha kapsamlı ve çetrefil olduğu gösteriliyor. O yüzden elinizdeki kitap, tarihyazımıyla uğraşan herkesin ilgisini çekecektir. Ancak sadece tarihçilere yönelik bir kitap değil bu. Farklı okuyuculara farklı şekillerde değebilecek yönleri var. Bir kere, hikâyeleri çok güzel anlatan biri Trouillot, malûm, sosyal bilimlerdeki önemli meşrutelerden biri bu. Kitapta genel itibarıyla, tarihte ismi geçenlerle susturulanların nasıl bir arada ele alınabileceği işleniyor. Bu maksatla her bölümde farklı örnekler üstünde duruluyor. Köle ticaretinden, Türkiye'de pek ismi geçmeyen Haiti

Devrimi'nden (1791-1802), Nazi Soykırımı'ndan, Disneyland'ın açmayı tasarladığı kölelik sergisinden bahsediliyor. Hikâyeler merak uyandırıyor; kırılma noktaları ve kimi yerde beklenmedik dönüşler ihtiva ediyor. Ancak amaç sadece heyecan yaratmak değil. Şöyle izah edeyim: Haiti Devrimi hakkındaki düşüncelerimi, kitap boyunca tam üç kere değiştirmek zorunda kaldım. Her defasında olayın başka bir yönü, daha farklı bir derinlik çıktı karşıma. Bu aşamaların her birinde tarihyazımının teamüllerinin (tarihinin ideolojik duruşundan bağımsız olarak) ne kadar etkili bir susturucu olabileceğini fark ettim. Her kırılma noktası, iktidarın hikâyeye nasıl dahil olduğunu gösteren bir âna tekabül ediyordu.

Bu kitabın farklı okuyuculara hitap edebilecek bir diğer cazibesi ise, ilk bakışta bambaşka bir coğrafyadan ve bambaşka bir zaman diliminden bahsediyor gibi görünse de, birçok şekilde bugün ve burası hakkında yeni sorular sordurmayı başarmasından geliyor. Belli bir dönemde akla hayale sığmayan bazı olayların (bilfiil yaşanıyor olsa da) çeşitli yöntemlerle nasıl susturulduğunu anlatıyor Trouillot. Örneğin Haiti'deki kölelerin ayaklanıp bir devlet kurmaya çalışması... Malûm, Fransız Devrimi eşitlik, özgürlük, kardeşlik diyedursun; köleler uzun bir süre daha bu haklardan mahrum bırakıldı. Haiti'de yaşananlar ise, eşitlik-özgürlükten ziyade komplo teorileriyle açıklandı. Mutlak surette birileri bunların kafasına girmiş, dış güçler bunlara yardım etmiş olmalıdır, dendi. En başta etmediyse bile, bu olay en sonunda bir başkasına yarayacaktır, diye düşünüldü. Kölelerin ülke yönetmeyi bilmediğinden, şiddete eğilimleri olduğundan, her şeyi yakıp yıkmakla düzene (ve ekonomiye) zarar verdiklerinden dem vuruldu.

Malûm, bugünkü pek çok meselede benzer tepkilere rastlıyoruz. Haiti Devrimi'ni yapanlar bugün muhtemelen terörist olarak fişlenirlerdi. Hâlbuki Haiti, o dönem Aydınlanma'nın en büyük çelişkisini ifşa etmekteydi. Aydınlanma düşüncesinde Beyaz Adam'ın en tepede olduğu bir nizam vardı ve bir görüşe göre herkes bir gün merdivenleri tırmanabilirdi; yeter ki Avrupa'nın değerlerini sindirebilsin. Keskin ırk hiyerarşisi ve herkesin bir gün eşitlenebileceği fikri ilk anda birbirine zıt gözükse de aslında ortak bir zihniyetin ürünüydü. Hatta zaman içinde, "olgunluğa ermek" (yani Batılılaşmak) pratik bir mahiyet dahi kazanmıştı.

Trouillot'dan alıyorum: “Batılılaşmış, kendi emeğini piyasa koşullarında özgürce satan biri hâline gelmiş bir ‘Öteki’, Batı nezdinde daha kârlı olmaya başlar. 1790 tarihli bir biyografide mevzu güzel özetlenir: ‘Belki de zenciyi medenileştirmek o kadar da imkânsız değildir. Ona bazı prensipler öğretmek ve onu adam etmek mümkündür. Bundan kazancımız, onu alıp satmaktan daha fazla olabilir.’”

Akla hayale sığmayan olaylar karşısında verilen tepkiler, sadece dönemin ufkunun dar olmasıyla açıklanamaz. Asıl mesele, var olan tüm nizamın, normların tehlikeye girmesidir. Haiti örneğine dönecek olursak kölelerin sömürüsü olmadan Fransa, Fransa olarak kalamayacak; Batı'nın kendi hakkında anlattıkları (özgürlük bayrağını taşımak gibi) mümkün olamayacaktı. Bu hususu biraz somutlaştırayım:

15. yüzyılda Avrupa ekonomisi çok parlak değildi. Dünyanın diğer bölgelerinde Avrupa'dan çok daha büyük imparatorluklar, daha üstün teknolojiler, ordular, daha büyük ticaret hacimleri, altyapı tesisleri vardı. O dönem Avrupa'daki nüfus hastalıktan azalmış, zayıflamıştı (Hobson 2004). Ancak 1492'den sonraki iki yüzyıl içinde Avrupa hızla dönüştü. 1688'de Avrupa'da bir burjuva devrimi yaşandı. Kapitalizmin politik olarak hakimiyeti ele geçirmesi olarak yorumlanır bu. James M. Blaut'a göre bu dönüşüm sadece Avrupa'nın iç dinamikleriyle (rasyonelliği, ikliminin uygunluğu, aydınlanmış oluşu, cesur oluşu vs.) açıklanamaz. Amerika kıtasında o dönem için çok büyük bir nüfus (13 milyon civarında) Avrupa için köle olarak, asgarî bir maliyet kalemi olarak çalıştırıldı. Kitlesele ölümlerin sonucunda çalışacak insan bulunamayınca Afrika'dan yeni insanlar getirildi. Topraklara el kondu, Avrupa'ya bağımlı pazarlar yaratıldı, yerli nüfus mülksüzleştirildi. Bir fikir vermesi açısından: 1600 yılında Brezilya'dan 30 bin ton şeker (2 milyon Sterlin değerinde) İngiltere'ye getirildi. Bu, o zaman İngiltere'nin tüm dünyaya yaptığı senelik ihracatın iki katı değerindeydi. Kâr oranları %50'lerin üstündeydi (Blaut 1993 s. 190-192). 16. yüzyılın bir kısmında üretilen gümüşün %85'i Amerika kıtasından, daha doğrusu zorla madenlere gönderilen insanların emeğinden yahut yağmadan gelmekteydi. Gümüş, yani para, tek başına üretim anlamına gelmez elbette; ama sonradan Avrupa'nın Doğu'da ve Uzak Doğu'da ticarî üstünlüğü

ele geçirmesi, bu gümüş (ve başka katliamlar) yoluyla mümkün oldu. Avrupa uzun bir dönem bu zengin kaynaklardan istifade etti. Hem Avrupa'da hem de diğer yerlerde mülksüzleştirme yoluyla büyük sermayeler birikti. Sermaye ve dolayısıyla refah, işte bu tarz bir sömürüyle mümkün oldu. Fakat bugün bile hâlâ sosyal bilimler, Avrupa'nın dönüşümünü ve kapitalizmin tarihini, diğer yerlerin talî bir unsur olarak ele alındığı, daha ziyade Avrupa'ya has bir olgu olarak anlatmaya devam ediyor (Başka örnekler için bkz. Bhambra 2007; Robbins 2002, özellikle "The Rise of the Merchant, Industrialist, and Capital Controller" isimli bölüm; Frank 1998; Wallerstein 2004; Russell 2011 özellikle de Endüstri Devrimi'nin pamuk üzerinden Güney Amerika yerlilerine uzanan izlerinin sürüldüğü bölüm; s. 103-132 arası).

Bu bağlamda Michel-Rolph Trouillot, Aydınlanma'nın (veya o hat üzerinden devam edersek bugünkü "yüksek" medeniyetin) tam ortasında duran bir çelişkiyi ele alıyor. İnsanlık adına ortaya atılan büyük fikirlerin ancak belli suskunluklar pahasına kabul görebildiğini anlatıyor: *Şöyle diyor: "Aydınlanma Çağı öyle bir çağdır ki Nantes'lı köle simsarları unvan satın alıp felsefecilerle kol kola yârenlik edebilir. Özgürlük savaşçısı Thomas Jefferson, hiçbir ahlâkî veya entelektüel sıkıntı yaşamadan köle sahibi olabilir."* O dönemin neredeyse bütün Aydınlanma düşünürleri, iş köleliğe geldiği zaman duraksamış; bir kısmı köleliği savunmuş, bir diğer kısmı ise prensipte karşı olduklarını beyan etseler dahi köleliğin ancak kademeli olarak kaldırılması gerektiğinden dem vurmuş.

Bütün bu meseleleri bugün yeniden düşünmek mümkün, hatta elzem. Aktivistlerin, akademisyenlerin ve/ya vicdan sahibi insanların bir yandan kölece çalışanların emeğine dayanıp bir yandan eşitlikten bahsetmesi; eşitliğin (bu yüzden) sürekli şekil değiştirmesi, yarım ağızlı olması; temsilcilerin, istisnasız okumularından, "medeniyeti" temsil edecek belâgat sahibi insanlardan çıkması, sömürünün katmerli (cinsiyetçi, sınıfsal, ırksal...) tarihiyle yüzleşmenin zorluğuna işaret ediyor.

Peki bugünün akla hayale sığmayacak olayları, eylemleri neler olabilir? Devletin, liderlik kurumunun, erkek-egemenliğinin, özel

mülkün dışında başka şekillerde işleyen bir toplumu hayal etmek dahi çok zor. Nüveleri yok değil; ama bombalanıyor, terörist ilan ediliyor, birilerine alet oldukları düşünülüyor.

Trouillot'un adını ilk kez İngiltere'de yaptığım doktora sırasında duymuştum. Postkolonyalizm ve tarihin taşrası addedilebilecek mekânlar hakkında çalışıyordum. Trouillot'un fikirlerinin yaptığım tüm çalışmalara ve düşünme şeklime derinden nüfuz ettiğini söyleyebilirim. Bu kitabı Türkçe'ye tercüme etmemin sebebi de bu. Okuyucunun izlenimleri belki farklı olacak; ama kendi adıma bu kitabı okurken (ve tercüme ederken) kimi yerlerde derin bir kasvet hissettiğimi söylemem gerek. Trouillot 2012 yılında aramızdan ayrıldı. Kendisi bir tarihçi ve antropolog, aynı zamanda yazar ve müzisyendi. Duke, Johns Hopkins ve Chicago Üniversitelerinde yıllarca ders verdi. Elinizdeki kitap, tarihyazımı ve epistemoloji konusunda temel metinlerden biri olarak kabul ediliyor, pek çok üniversitede okutuluyor. Hem tarihçilere hem de iktidar hakkında düşünmek isteyen herkese başka kapılar açmayı vaat ediyor.

Sezai Ozan Zeybek
Üsküdar, Eylül 2014

Bahsi Geçen Eserler:

Bhabra, Gurinder K. 2007. *Rethinking Modernity: Postcolonialism and the Sociological Imagination*. Basingstoke; New York: Palgrave Macmillan.

Blaut, James Morris. 1993. *The Colonizer's Model of the World: Geographical Diffusionism and Eurocentric History*. New York: Guilford Press.

Frank, André Gunder. 1998. *ReOrient : Global Economy in the Asian Age*. Berkeley, Londra: University of California Press.

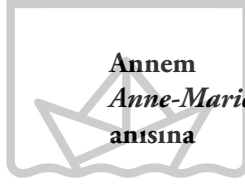
Hobson, John M. 2004. *The Eastern Origins of Western Civilization*. Cambridge; New York: Cambridge University Press.

Robbins, Richard H. 2002. *Global Problems and the Culture of Capitalism*. 2. baskı. Boston: Allyn & Bacon.

Russell, Edmund. 2011. *Evolutionary History: Uniting History and Biology to Understand Life on Earth*. 1. baskı. New York: Cambridge University Press.

Wallerstein, Immanuel. 2004. *World-Systems Analysis: An Introduction*. Durham: Duke University Press.

Babam
Ernst Trouillot'nun
anısına

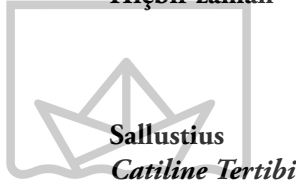
Annem
Anne-Marie Morisset'nin
anısına

i t h a k i

i t h a k i

**Bilirim ki
Yapanla bir işi
Onu anlatan
Aynı üne kavuşamaz
Hiçbir zaman**

i t h a k i

i t h a k i

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR	19
GİRİŞ	23
HİKÂYEDEKİ İKTİDAR	29
SANS SOUCI'NİN ÜÇ YÜZÜ	59
TASAVVUR EDİLEMEZ BİR TARİH	97
İYİ GÜNLER, KOLOMB	133
GEÇMİŞTEKİ BUGÜN	167
SONSÖZ	181
NOTLAR	185

i t h a k i

T E Ş E K K Ü R

Bu kitap benimle beraber pek çok yeri gezdi, o esnada şekilden şekile girdi. Yolda neleri toplayıp kendine kattığını artık bilmem mümkün değil. Üst üste birikmiş onca kâğıt ve disket, bir argümanın niçin öne çıktığının veya ne zaman benim argümanım hâline geldiğinin kaydını tutamaz.

Kitabı ortaya çıkaran süreci tümüyle dile dökemeyecek olmamın tek sebebi zamansızlık değil. Bu kitap, biri duygusal biri entelektüel, iki ayrı gruba yönelen güzergâhların yol ayrımında duruyor. Bir yandan ikisini de kapsamaya, bir yandan onları birleştirmeye uğraşıyor; ama bir şeyler hep eksik kalıyor. Ernst ve Hénoek Trouillot kardeşler ömürleri vefa ettiği dönemde ve hatta mezarlarında yatarken bu projeye tesir ettiler: Bazen açıkça bazen karışık şekillerde... Tarihin üretilmesine olan ilgim tam ne zaman başladı emin değilim; ama ilk bilinçli hatıram, [Trouillot kardeşlerin] Catts Pressoir ile beraber yazdıkları kitabı büyük bir dikkatle okumamdı. Bu, tarihyazımına dair okuduğum ilk kitaptı. Onlar ve daha evvelki Haitili yazarlar, arkadaş ve akrabalarından oluşmuş kendine özgü bir entelektüel cemiyetin, benim için ayrıcalıklı mensuplarıydı. Kalemim her elime aldığında aklıma onlar geliyor. Bu entelektüel cemiyetin göbeğinde Michel Acacia, Pierre Buteau, Jean Coulanges, Lyonel Trouillot, Evelyne Trouillot-Ménard ve Drexel Woodson var. (Woodson bana ve Haiti'ye o kadar yakın ki aile efradına dahil etmesem olmazdı.) Bu insanlar bana ilham ve püf noktaları verdiler; yorum ve eleştirilerini esirgemediler. Kelimelerin kifayetsiz olduğunu biliyorum, ama yine *de mési anpil* [çok teşekkürler- Haiti Creole Dili].

Tarihin üretilmesini ayrı bir konu olarak ele almaya 1981'de başladım. 1985 yılında David W. Cohen, beni Uluslararası Tarih ve Antropoloji Yuvarlak Masa Toplantıları'na çağırdığında, yazdık-

larımın bir kısmını ilk kez kıtalararası bir gruba sunma imkânına kavuştum. Bu toplantılara katılmaya devam ettim. Hem oradaki katılımcılarla hem de David'le yaptığımız gayet üretken fikir teatileri, burada ele aldığım bazı meselelere bakışımı etkiledi. Kitabın birinci ve ikinci bölümü, 1986'da Paris'te beşincisi ve 1989'da Bellagio'da altıncısı yapılan Uluslararası Yuvarlak Masa sunuşlarından çıktı.

Johns Hopkins Üniversitesi, bu kitabı ortaya çıkaran entelektüel ortamların üçüncüsü. Homewood Kampüsü, son altı yıl boyunca belirli fikirleri sınamam için bir hayli talepkâr bir mecra oldu benim için: Lisansüstü-fakülte seminerleri ve ikna edilmesi en zor grup olan öğrenciler... Teori derslerinde yaptığımız tartışmalar, "Dünyanın Perspektifi" semineri, Sara Berry ile beraber verdiğimiz Tarih Ve Antropolojide Metodoloji dersi ve son olarak Kültür, Tarih ve İktidar. Küresel Çalışmalar Enstitüsü'nde verdiğim genel seminer, buradaki pek çok fikri doğru şekilde ifade etmem için bana yardım etti. Meslektaşım Sara S. Berry, entelektüel olarak cömert bir refakâç, ilham veren bir fikir kaynağı ve en sıkı eleştirmenim oldu. Görüşlerimi dile getirirken onun ifade etme şekillerinden yararlandım. Antropoloji bölümündeki meslektaşlarım, bu kitabın olgunlaşma sürecinde beni destekleyen, her gün konuşabildiğim insanlar oldu: Eytan Bercovitch, Gillian Feeley-Harnik, Eşref Gâni, Nilüfer Haeri, Emily Martin, Sidney W. Mintz, Katherine Verdery ve daha yakın zamanlarda Yun-Xiang Yan. Sid'in engin bilgisi sayesinde dördüncü bölüm çok daha iyi hâle geldi. Nilüfer bana dil konusunda, örneğin bazı delillerin okunmasında rehberlik etti. Katherine, muhtelif bölümlerin birçok farklı hâlini okuyup yorum yaptı. Brackette F. Williams, ben kitabı bitirmeye yaklaşmışken yanıma taşındı ve kendinden beklenen katkıyı vermeyi (özellikle de beşinci bölümde) bildi. Tam üç kez komşu olduk, üçünde de çevremdeki entelektüel iklim değişti.

Kendileri fark etmemiş olsa da öğrencilerime bir hayli şükran borcum var. Farklı derslerdeki lisans öğrencilerime; bilhassa da Tarih ve Antropoloji bölümlerinde, tarihin üretimi konusunda çalışmalar yapan doktora öğrencilerime... Pamela Ballinger, April Hartfield, Fred Klaitis, Kira Kosnick, Christopher McIntyre, Vi-

ranjini Munasinghe, Eric P. Rice, Hanan Sabea ve Nathalie Zacek bunların bir kısmı. Fikirlerime verdikleri tepkiler ve kitabın belli bölümleri hakkında yaptıkları yorumlar, bana çok bariz gibi gelen bazı argümanları yeniden ele almam gerektiğini gösterdi.

Kitabın belli bölümlerinin farklı versiyonları daha önce *Public Culture* ve *Journal of Caribbean History* dergilerinde çıktı. Yazıların önceki hâllerini basan ve burada yeniden yayınlanması için müsaade eden iki dergiye de müteşekkirim. Yine bazı bölümleri çeşitli akademik ortamlarda sundum. Bunların içinde Uluslararası Tarih ve Antropoloji Yuvarlak Masa Toplantıları, Révolution Haïtienne et Révolution Française Konferansı (Port-au-Prince, Haiti, 12 Aralık 1989) ve Harvard'ta, Michigan Üniversitesi'nde, Pensilvanya Üniversitesi'nde, Johns Hopkins Üniversitesi'ndeki muhtelif seminerler var. Her birindeki ufuk açan tartışmalardan faydalandım. David W. Cohen, Joan DeJean, Nancy Farriss, Dorothy Ross, Doris Sommer, Rebecca Scott ve William Rowe'ye bu toplantıları düzenledikleri ve yararlı hâle getirdikleri için teşekkür etmek istiyorum. Ayrıca hem yukarıda adı geçen kurumlara hem de Yuvarlak Masa Toplantıları'na maddî destek sunan Maison des Sciences de l'Homme (Paris) ve Max Planck Enstitüsü'ne (Göttingen) şükranlarımı sunuyorum.

Bazı kurumlar bu kitabın araştırma, yazma, elden geçme safhalarında bana destek oldu: The National Humanities Merkezi, John Simon Guggenheim Vakfı, Woodrow Wilson Uluslararası Araştırmacılar Merkezi ve Johns Hopkins Üniversitesi. Charles Blitzer'e iki kez gösterdiği cömert misafirperverlik için ayrıca teşekkürler.

Bazı kişiler kitabın son taslağı yazılırken benimle beraber çalıştılar. Elizabeth Dunn birinci bölüm hakkında yorum yaptı ve hafıza hususunda araştırma asistanlığı görevini yürüttü. Anne-Carine Trouillot'nun yorumları bütün kitap boyunca, ama bilhassa dördüncü kısımda çok faydalı oldu. Rebecca Bennette, Nadève Ménard ve Hilbert Shin son taslağın çeşitli kısımlarını okuyup eleştirdiler; araştırma, metnin son hâlini yazma ve elden geçirme aşamalarında bana yardım ettiler. Daha çok isyan etmedikleri için onlara teşekkür ediyorum. Bilhassa Hilbert Shin'e bana çalışma zamanı yarattığı için minnet borçluyum. Beacon Press'teki editö-

rüm Deb Chasman, süreç boyunca bu kitabı dikkati ve özeniyle besledi. Akıl almaz sabrı, insana sirayet eden heyecanı ve yakın alâkası bu kitabın bitmesini sağladı. Beacon'daki diğerlerine, yani Wendy Strothman'a, Ken Wong'a, Tisha Hooks'a bu heyecanı paylaştıkları için teşekkürler. Marlowe Bergendoff'a yaptığı hassas tashih için kucak dolusu sevgiler..

Emekle, ilgiyle ve duygularla bağlı olduğum bu iç içe geçmiş grupların içinde-dışında farklı farklı insanlar, bambaşka sebeplerle anılmayı hak ediyor. Bazen harika bir çıkış noktası sağlayan küçük bir tavsiye ile, bazen dikkatle yazılmış bir yorum, bir gazete kupürü veya sırf benim için bin bir zahmetle gün yüzüne çıkardıkları bir belgeyle, bu kitabın son hâline gelmesine katkı sağladılar. Kimisinin adını henüz anmadım; kimisinin ismi ise aşağıdaki listede ikinci kez geçecek: Arjun Appadurai, Pamela Ballinger, Sara Berry, Carol, A. Breckenridge, Pierre Buteau, David W. Cohen, Joan Dayan, Patrick Delatour, Daniel Elie, Nancy Farriss, Fred Klaitz, Peter Hulme, Richard Kagan, Albert Mangones, Hans Medick, Sidney W. Mintz, Viranjini Munasinghe, Michèle Oriol, J. G. A. Pocock, Eric P. Rice, Hanan Sabea, Louis Sala-Molins, Gerald Sider, Gavin Smith, John Thornton, Anne-Carine Trouillot, Lyonel Trouillot, Katherine Verdery, Ronald Walters ve Drexel Woodson. Hepsinin bu kitaba bir şekilde katkısı oldu. Bekleneceği üzere, yaptıkları bazı katkılar, onların niyet ettiğinden farklı bir sonuca ulaştı.

Teşekkür faslına ailemle başlamıştım. Yine onlarla bitireceğim. Amcam Lucien Morisset, bana Saint-Paul de Vence'te inzivaya çekilebileceğim bir yer tahsis etti. İlk bölümün şekillendiği ve kitabın tek bir bütün hâline geldiği yer orası. Anne-Carine ve Canel Trouillot bana hem bir çalışma ortamı hem de iş dışında bir soluk alma imkânı sundular. Yaptığım bu işe ve diğer çalışmalarına anlam veren onlar. Yanımda oldukları ve ikinci bir dilde yazmaya çalışmanın acısını (ve tuhaf keyfini) evde benimle göğüsledikleri için onlara şükranlarımı sunuyorum.

G İ R İ Ő

Büyüdüđüm ailede tarih, bizimle yemek masasında otururdu. Hayatı boyunca babam birçok işle aynı anda iştiğal etmiş; fakat yaptığı işlerin hiçbirini, tek başına babamın kim olduğunu belirlememişti. Yine de bir şekilde bütün yaptıkları, babamın tarih sevgisiyle harmanlanmıştı.

Ergenlik dönemimde babam Haiti televizyonunda düzenli olarak bir tarih programı yapmaya başlamıştı. Ülkenin az bilinen tarihî olaylarının izini sürüyordu. O programda anlatılanlar beni pek şaşırtmazdı; çünkü babamın televizyonda seyircilere anlattığı hikâyeler, evde bana anlattıklarından farklı değildi. Bir dönem, babamın anlattığı öykülerin bir kısmını sararmış kartlara yazarak Haiti tarihine dair babamın hiçbir zaman bitiremediği kapsamlı bir biyografik sözlük oluşturmaya yeltenmiştim. Daha sonraları, babam okuduğum lisede dünya tarihi dersleri verirken geçer not almak için herkesten çok çalışmak zorunda kaldım. Fakat okulda verdiği dersler ne kadar iyi olursa olsun, yine de orada anlattıklarını, pazar günleri evde anlattıklarıyla kıyaslamak mümkün değildi.

Pazar öğleden sonraları, babamın kardeşi, yani amcam Hénoek bizi ziyarete gelirdi. Amcam, tarih bilgisinden para kazanabilen tanıdığım nadir insanlardan biriydi. Ulusal Arşivler'in yöneticisi olmak gibi bir unvanı olsa da amcamın gerçek tutkusu yazmaktı. Kitaplarda, dergilerde, gazetelerde (kimi zaman gazeteleri diğerlerine tercih ederdi) o kadar çok tarih araştırması yayımladı ki okuyucuları takip etmekte zorlanırlardı. Pazar günleri, fikirlerini babamla paylaşır, test ederdi. O dönem babamın hukukçuluğu giderek ağır bastığı için, tarih daha ziyade sevdiği bir hobiye dönüşmekteydi.

İki erkek kardeş pek çok konuda anlaşamazlardı. Bunun bir sebebi dünyaya gerçekten farklı noktalardan bakmalarıydı. Diğer bir sebebi ise birbirlerine sevgi göstermek için, aralarındaki politik ve felsefi farkların yarattığı harareti kullanmalarıydı.

Pazar öğleden sonraları, Trouillot kardeşler için bir merasim zamanıydı. Tarih, hem birbirlerine olan sevgilerine hem de anlaşmazlıklarına şahitlik ederdi. (Hénoek kendisinin bohem tarafını, babam ise burjuva akılcılığını öne çıkarırdı). Çoktan ölmüş gitmiş Haitili ve yabancı figürler hakkında sanki bir komşudan bahsetmiş gibi konuşurlardı: Aileden olmayan birinin hayatının en mahrem detaylarını bilmekten gelen o mesafeli ilgiyle...

Eğer şecerelerin neyi ne kadar açıklayabildiğinden şüphe duymuyor olsaydım, mahremiyet ile uzaklığın bu yan yanalığının ve bu karmaşayı mümkün kılan sınıf, ırk ve cinsiyet pozisyonlarının, kendi entelektüel mirasımın en önemli parçası olduğunu iddia edebilirdim. Fakat bugün geldiğim noktada şunu biliyorum artık: Bazı durumlarda bir iddiada bulunmanın kendisi, iddianın içeriğinden daha önemlidir. Şu an olduğum insana giden yolda tarihin ağırlığından hiç kurtulamadım. Fakat aynı süreçte öğrendiğim bir diğer ders de şu oldu: Herhangi bir yerdeki herhangi bir insan tarihe sorular sorabilir ve eğer yeterince şüphe etmeyi biliyorsa, sorduğu sorular, sanki tarihten bağımsızmış gibi gözükmez.

Nietzsche'nin *Zamana Aykırı Bakışlar* kitabını okumadan çok önce bile, insanların aşırı dozda tarihe maruz kalmaktan mustarip olabileceğini seziyordum: Kendi yarattıkları tarihin yumuşak başlı esirleri olabileceklerini... Duvalier terörünün en sert olduğu zamanda, yakın çevrelerinin ötesine bakmaya cesaret edebilen Haitililer olarak, en azından bu dersi aldığımızı söyleyebilirim.

Bulduğum noktadan dünyaya bakarak şunu diyebilirim: Tarihten kaçmanın mümkün (ya da gerekli) olduğunu iddia etmek ya aptalların ya da hilekârların işidir. Postmodernlikle beraber (postmodernlik her ne anlama geliyorsa artık) insanın belli bir kökene sahip olması gerekmediğine samimiyetle inananlara saygı duymakta zorluk çekiyorum. Böyle bir kanaate nasıl ulaştıkları-

nı (herhangi bir konuda kanaat geliştirebiliyorlarsa eğer) merak ediyorum. Aynı şekilde, tarihin sonuna geldiğimizi yahut artık bütün geçmiş zamanları geçersiz kılacak bir geleceğin yaklaştığını iddia edenleri dinlediğimde, bu insanların niyetlerinden yine aynı şekilde şüpheleniyorum.

Farkındayım ki kendi konumumuzu tanıyıp kabul etmekle, o konumdan mesafe almaya çalışmak arasında esaslı bir gerilim var. Fakat ben bu gerilimi sağlıklı ve memnuniyet verici buluyorum. Sonuçta sanıyorum yapmaya çalıştığım, mahremiyet ve yabancılaşmanın bize bıraktığı mirasın izlerini takip etmek.

Tarihe en çok, ondan etkilenmiyor gibi yaptığımızda bulaşmıyoruz. Tarihten etkilenmiyor gibi yapmayı bırakırsak, o sahte masumiyeti kaybedeceğiz belki; ama buna mukabil, algılayışımız gelişecek. Naiflik, aslında gücü elinde tutanların icat ettiği bir mazeret. Güce maruz kalanlar için ise aynı naiflik, kendilerine yapılan haksızlıkların sürmesi anlamına geliyor.

Bu kitap, tarih ve iktidar hakkında, Tarihsel anlatıların üretilme aşamasında birbirleriyle rekabet eden pek çok grubun ve kişinin olduğunu ve tarih yazmak için kullanılan araçların bu gruplar arasında eşit dağıtılmadığını anlatıyor. Burada anlatacağım eşitsizliğin kaynakları silahlar, sınıfsal mülk paylaşımı veya siyasî bir cihat kadar görünür değil. Yine de anlatacağım, en az bunlar kadar etkili.

Geçmişin esiri olduğumuza dair safdil iddiayı, fakat bir yandan da tarihi tümenden bizim şekillendirdiğimizi söyleyen tehlikeli fikri reddederek başlamak istiyorum. Tarih, iktidarın bir meyvesi; fakat iktidar hiçbir zaman, iktidarın tahlilini lüzumsuz kılacak kadar saydam hâle gelmedi. Görünmez olmak, iktidarın belki de en önemli özelliği. O hâlde, iktidara en büyük meydan okuma, onun kökenlerini ifşa etmek olacaktır.